

М. В. БОДЕЛАН

старший викладач

Одеський національний політехнічний університет

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО ВУЛИЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті охарактеризовано сутність дослідно-експериментальної роботи – формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи, що відображено у вигляді структурно-функціональної моделі.

Ключові слова: вулична соціальна робота, структурно-функціональна модель, функціональна компетентність.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у ВНЗ до здійснення функціональних обов'язків на вулиці має бути спрямована на формування їх функціональної компетентності – якісної характеристики, заснованої на професійних знаннях, уміннях, навичках, професійно важливих та особистісних якостях фахівця, що відображають поліфункціональність його професійної діяльності та забезпечують ефективне виконання функціонально-посадових обов'язків у зоні відповідальності. Оскільки сам процес підготовки студентів не може бути безпосередньо предметом теоретичного аналізу, то його уявляють як певну ідеальну модель, яка є знаряддям, інструментом наукового експерименту та прообразом майбутнього стану об'єкта.

Структурний аспект моделі забезпечує впорядкування низки дидактичних компонентів навчального процесу: концептуальних (педагогічні умови, принципи, підходи), нормативних (мета, зміст, критерії), технологічних (методи, форми, засоби) тощо. Функціональна складність цих компонентів впливає на утворення між ними певних взаємопов'язаних, взаємозалежних зв'язків і спрямовує систему на досягнення конкретної мети.

Розробка структурно-функціональної моделі формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи побудована на аналізі наукових праць М. Е. Дашкіна, Д. В. Ланде, В. М. Плішкіна, Т. В. Сидоренко та ін.

Мета статті – обґрунтувати доцільність застосування розробленої структурно-функціональної моделі для формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи.

Для побудови структурно-функціональної моделі формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи було використано такі підходи:

– *системно-структурний* – передбачав комплексне вивчення проблеми, оскільки давав змогу перетворити фрагментарне бачення освітньої си-

стеми на цілісне з урахуванням взаємозв'язку його частин і забезпеченням необхідного інтегративного результату функціонування цієї системи [2];

– *функціональний* – передбачав реалізацію взаємопов'язаних функцій частин моделі, що давало можливість, з одного боку, забезпечити обсяг, широту та розмаїття, а з іншого – автентичність, доказовість і актуальність результатів навчання [1].

В запропонованій структурно-функціональній моделі презентовано: мету дослідно-експериментальної роботи; етапи її реалізації; педагогічні умови формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи; форми та методи навчання; структуру досліджуваної компетентності; критеріальний апарат дослідження, а також бажаний результат дослідно-експериментальної роботи.

Так, започаткована дослідно-експериментальна робота мала на меті формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи.

Формування досліджуваної компетентності відбувалося за такими взаємопов'язаними та взаємозумовленими етапами, як: теоретико-методологічний, теоретико-практичний, професійно-комунікативний і функціональний.

Так, *теоретико-методологічний етап* формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи був спрямований на формування в студентів знань про соціальну роботу як професійну діяльність, сутність і специфіку вуличної соціальної роботи та її клієнтів, функції вуличної соціальної роботи тощо. Теоретичні знання, засвоєні студентами на цьому етапі, стали фундаментом для здобуття ними практичних навичок, необхідних для успішного вирішення проблем клієнтів вуличної соціальної роботи.

Теоретико-методологічний етап передбачав реалізацію таких педагогічних умов, як: фасилітаційний супровід професійної підготовки студентів до вуличної соціальної роботи, організація професійної підготовки студентів до вуличної соціальної роботи на засадах інтеракції та мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах.

На цьому етапі було передбачено формування технологічної компетенції майбутніх соціальних працівників, а саме: знань з етики соціальної роботи, теорії та практики соціальної роботи загалом і вуличної соціальної роботи зокрема, їх технологій і методів; умінь добирати доцільні технології та методи соціальної роботи відповідно до категорії клієнтів та їх ситуацій, а також таких якостей, як бажання допомогти, безкорисливість, моральність і відповідальність.

Теоретико-практичний етап формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи передбачав докладний аналіз студентами окремих теоретичних положень вуличної соціальної роботи та сучасних суміжних наук, оскільки для вирішення проблем клієнтів вуличної соціальної роботи соціальному праців-

нику необхідно співпрацювати з різними фахівцями (психологами, поліцейськими, юристами, працівниками різних фондів, медичними працівниками, корекційними педагогами, дефектологами, представниками громадських організацій, волонтерами тощо), формування в них умінь і навичок практичного здійснення вуличної соціальної роботи. Отже, на цьому етапі студенти здобували практичні навички застосування отриманих знань із вуличної соціальної роботи.

Зазначений етап характеризувався реалізацією таких педагогічних умов, як набуття практичного досвіду вуличної соціальної роботи та мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах.

На цьому етапі було передбачено формування міждисциплінарної компетенції майбутніх соціальних працівників, а саме: знань з основ загальної, соціальної, вікової, юридичної психології та соціально-психологічного й соціально-педагогічного діагностування; вмінь враховувати особливості пізнавальних процесів, психічних станів і властивостей психіки людини та аналізувати закономірності їх поведінки та діяльності; таких якостей, як емоційна врівноваженість, витримка, спостережливість тощо.

Професійно-комунікативний етап формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи мав на меті навчити студентів застосовувати здобуті на попередніх етапах знання й навички в процесі безпосередньої комунікації та обміну необхідною інформацією, оскільки фахівці із соціальної роботи мають встановлювати контакти з клієнтами й колегами, діяти за відсутності порозуміння, узгоджувати цілі та завдання вуличної соціальної роботи, конструктивно вирішувати конфлікти, проводити рекламно-пропагандистську діяльність тощо. Отже, на цьому етапі відбувалося закріплення здобутих знань з вуличної соціальної роботи, вмінь і навичок її проведення, а також розвиток необхідних для цього особистісних і професійно важливих якостей.

Зазначений етап передбачав реалізацію таких педагогічних умов, як: фасілітаційний супровід професійної підготовки студентів до здійснення функцій вуличної соціальної роботи, мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах та організація професійної підготовки студентів до вуличної соціальної роботи на засадах інтеракції.

На цьому етапі було передбачено формування інтерактивної компетенції майбутніх соціальних працівників, а саме: знань з основ конструктивного спілкування, технік вербального й невербального спілкування, теоретичних засад супервізії, правил роботи в команді; навичок міжособистісного спілкування з клієнтами, колегами, а також таких якостей, як комунікативність, зовнішня привабливість, розподіл і переключення уваги.

Функціональний етап формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи передбачав набуття студентами навичок отримання нових знань, застосування технологій, методів і досвіду соціальної роботи загалом і вуличної соці-

альної роботи зокрема, а також планування свого професійного розвитку та самоконтролю у професійній діяльності.

Цей етап передбачав реалізацію таких педагогічних умов, як: фасілітаційний супровід професійної підготовки студентів до здійснення функцій вуличної соціальної роботи, мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах та набуття практичного досвіду вуличної соціальної роботи.

На цьому етапі було передбачено формування в майбутніх соціальних працівників компетенції успішності, а саме: знань своїх сильних і слабких сторін, основ менеджменту й самоменеджменту, особливостей іміджу соціального працівника; вмінь ставити особистісно-значущі цілі, самостійно й відповідально приймати рішення щодо вирішення професійних завдань, а також таких якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, працездатність, творчий підхід до виконання функціональних обов'язків тощо.

Така послідовність етапів формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи була зумовлена поліфункціональністю професійної діяльності вуличного соціального працівника, що потребує відповідних професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих та особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення функцій вуличної соціальної роботи в зоні відповідальності.

Зауважимо, що кожен із зазначених етапів був спрямований, насамперед, на формування в студентів відповідної компетенції (технологічної, інтерактивної, міждисциплінарної, компетенція успішності тощо), але не може розглядатися відокремлено від інших етапів, так само як не можна розглядати відокремлено один від одного структурні компоненти функціональної компетентності студентів щодо вуличної соціальної роботи.

Формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи передбачало застосування найефективніших форм і методів навчання студентів, що також відображено в запропонованій структурно-функціональній моделі. Застосовані активні форми й методи навчання можна узагальнити за такими групами:

- перша група – охоплює методи засвоєння знань, засновані, передусім, на пізнавальній активності репродуктивного характеру (в нашому випадку – це лекції, семінари, захист творчих робіт);

- друга група – передбачає практичні методи, в яких домінує практично-технічна діяльність, пов'язана з виконанням різних видів робіт (у нашому випадку – це творчі завдання, практичні заняття, диспути, конференції);

- третя група – містить методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності (в нашому випадку – це тренінгові вправи, рольові та ділові ігри, ТРІЗ, Case-study);

- четверта група – охоплює методи самостійного оволодіння знаннями, засновані на творчій пізнавальній активності під час вирішення навчально-професійних проблем (у нашому випадку – це самостійна робота студентів, спостереження).

Зазначені групи форм і методів активного навчання майбутніх соціальних працівників вуличній соціальній роботі сприяли реалізації педагогічних умов формування функціональної компетентності студентів. Так, перша група забезпечувала впровадження таких педагогічних умов, як: організація професійної підготовки студентів до вуличної соціальної роботи на засадах інтеракції та мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах; друга група – фасилітаційний супровід професійної підготовки студентів до здійснення функцій вуличної соціальної роботи, організація професійної підготовки студентів до вуличної соціальної роботи на засадах інтеракції та набуття практичного досвіду вуличної соціальної роботи; третя група – мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах, набуття практичного досвіду вуличної соціальної роботи та фасилітаційний супровід професійної підготовки студентів до здійснення функцій вуличної соціальної роботи; четверта група – мотивування студентів до здійснення вуличної соціальної роботи на етичних засадах і набуття практичного досвіду вуличної соціальної роботи.

В структурно-функціональній моделі також представлено критерії та рівні сформованості функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи, необхідні для її діагностування.

Висновки. Апробація представленої структурно-функціональної моделі формування функціональної компетентності щодо вуличної соціальної роботи довела доцільність її застосування, про що свідчать результати діагностування майбутніх соціальних працівників. Так, кількість студентів, залучених до педагогічного експерименту, які засвідчили достатній рівень сформованості досліджуваної компетентності, зросла з 2,82% до 46,48%. Наприкінці дослідно-експериментальної роботи було зафіксовано 44,37% студентів із середнім рівнем сформованості функціональної компетентності щодо вуличної соціальної роботи порівняно з 23,24% студентів, виявлених на початку експерименту. Водночас на низькому рівні залишилися 9,15% студентів, тоді як на початку педагогічного експерименту було виявлено 73,94% таких студентів.

Список використаної літератури

1. Дашкин М. Е. Коммуникативные умения специалистов системы “Человек-человек” как предметное содержание их подготовки : монография. Москва, 1999. 134 с.
2. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение : учебник. Ленинград, 1985. 166 с.
3. Korneshchuk V. V., Muzyka Y. O. Interactive education in the system of training of prospective social. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, II (8). 2014. Iss. 16. P. 15–18.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Боделан М. В. Структурно-функциональная модель формирования функциональной компетентности будущих социальных работников к уличной социальной работе

В статье описана исследовательско-экспериментальная работа – формирование функциональной компетентности у будущих социальных работников к уличной социальной работе, которая представлена в виде структурно-функциональной модели.

Ключевые слова: уличная социальная работа, структурно-функциональная модель, функциональная компетентность.

Bodelan M. Structural Functional Model of Formation Functional Competence Future Social Workers in Street Social Work

The article is characterized the research experimental work essence – formation functional competence future social workers in street social work that is represented in the form of structural functional model.

Professional preparation of future social workers at the university to realization functional duties in the street must be directed on the formation of their functional competence. This is qualitative reference which is based on professionally important and personal knowledge, skills and experience and reflected polyfunctionality of professional activity and also provided effective execution functional-official responsibilities in a zone of amenability.

In the process of composition structural-functional model formation functional competence of future social workers in street social work, there were such approaches as: system-structural – its essence was in complex learning of problem so as it was able to afford conversion fragmentary vision of educational system into entire educational system, including parts' interconnection and securing necessary integrative result of functioning the whole system; functional – it meant realization interconnected functions of model parts that afforded from one side to provide for capacity, difference and width, and from other side – originality, proof and relevance of learning outcomes.

In proposed structural-functional model there were presented: the aim of research experimental work; stages of its implementation; pedagogical conditions of formation functional competence future social workers in street social work; educational forms and methods; structure of investigated competence; criterial device research and also the desired result of research-experimental work.

Approbation of represented structural-functional model formation functional competence in street social work proved expediency of use and results of future social workers diagnosing are the evidence of this fact.

Key words: street social work, structural functional model, functional competence.